

Van leerling tot burger

Identiteit in het onderwijs

VLOR Startdag 18 september 2019

Noel Clycq (Edubron) & Imane Kostet (CRESC)
Universiteit Antwerpen

- Hoe en vanuit welk **perspectief** kijkt u naar onderwijs?
- Hoe moet onderwijs **omgaan met verschillen** tussen leerlingen?
- Wat is de **topprioriteit** voor het onderwijsbeleid de komende jaren?

Perspectief op onderwijs

- Sociologisch-antropologisch perspectief
- Onderwijs, diversiteit en collectieve identiteitsvorming
- Onderwijs als een ‘prachtig risico’ (Biesta, 2015)
- Focus op de interpersoonlijke relaties, in het bijzonder tussen leerkrachten en leerlingen

SOCIALIZATION?

Onderwijs in 'eigen taal en cultuur'

- Publiek onderwijs is cruciaal in de constructie van een 'verbeelde nationale gemeenschap' (Anderson, 1990)
- Recht op erkenning van 'eigen taal' en culturele emblemen – cfr. 'Vlaamse canon' (Wimmer, 2013)
- Sterke familie-school relatie: onderwijs in eigen taal en cultuur voor 'Vlamingen' zonder migratieachtergrond
- Tegelijk impliciete/expliciete afwijzing van bepaalde andere talen
- Nu: meerderheids-minderheidssteden (Cruel, 2016)
- Nieuwe vormen van verbondenheid?

Hoe moet onderwijs omgaan met verschillen tussen leerlingen?

Multicultureel
onderwijs

Nieuwe
vormen van
verbondenheid

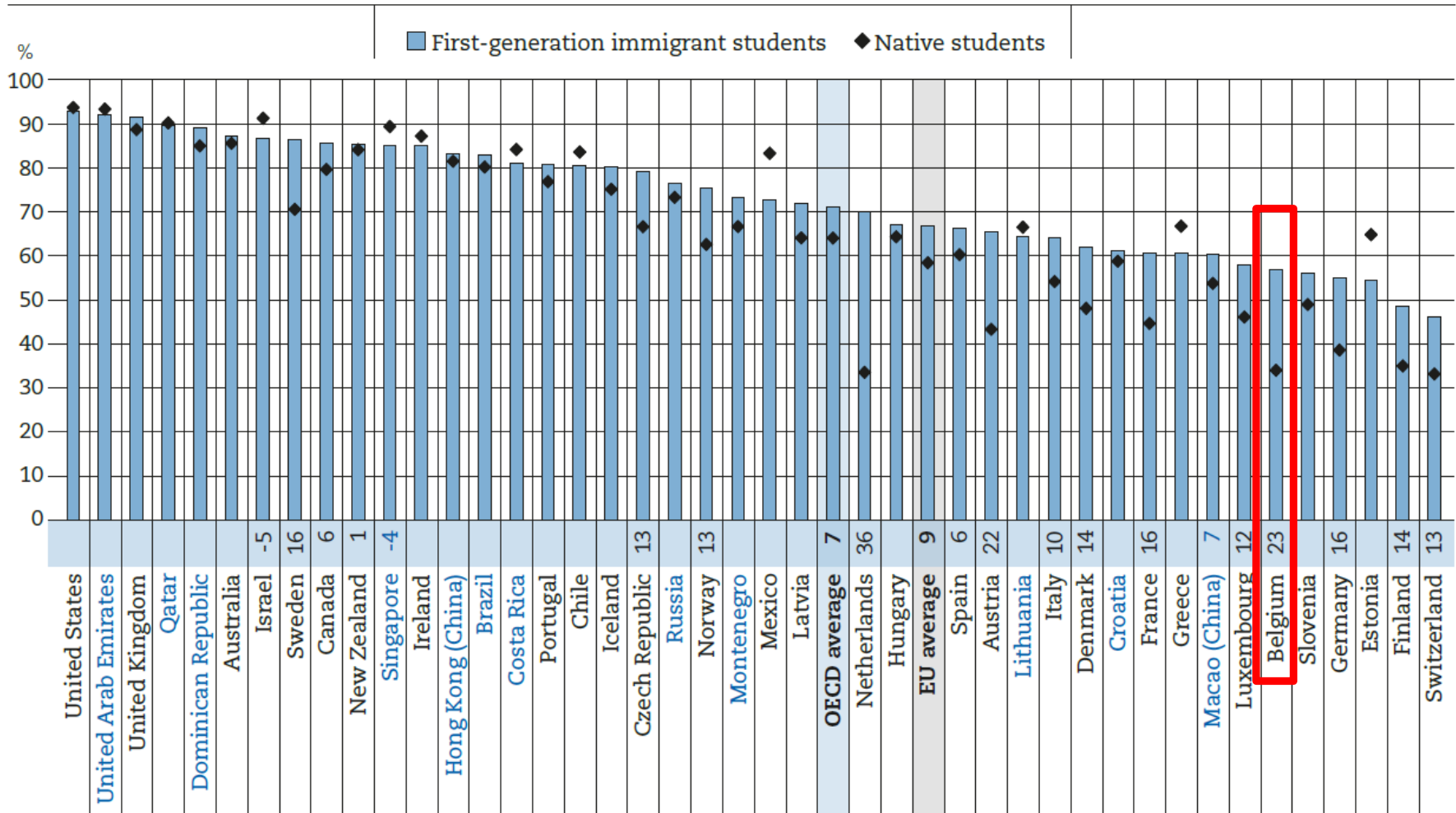
'Nieuwe'
gedeelde
identiteiten

Bottom-up
initiatieven

(H)erkennen en grijpen van kansen

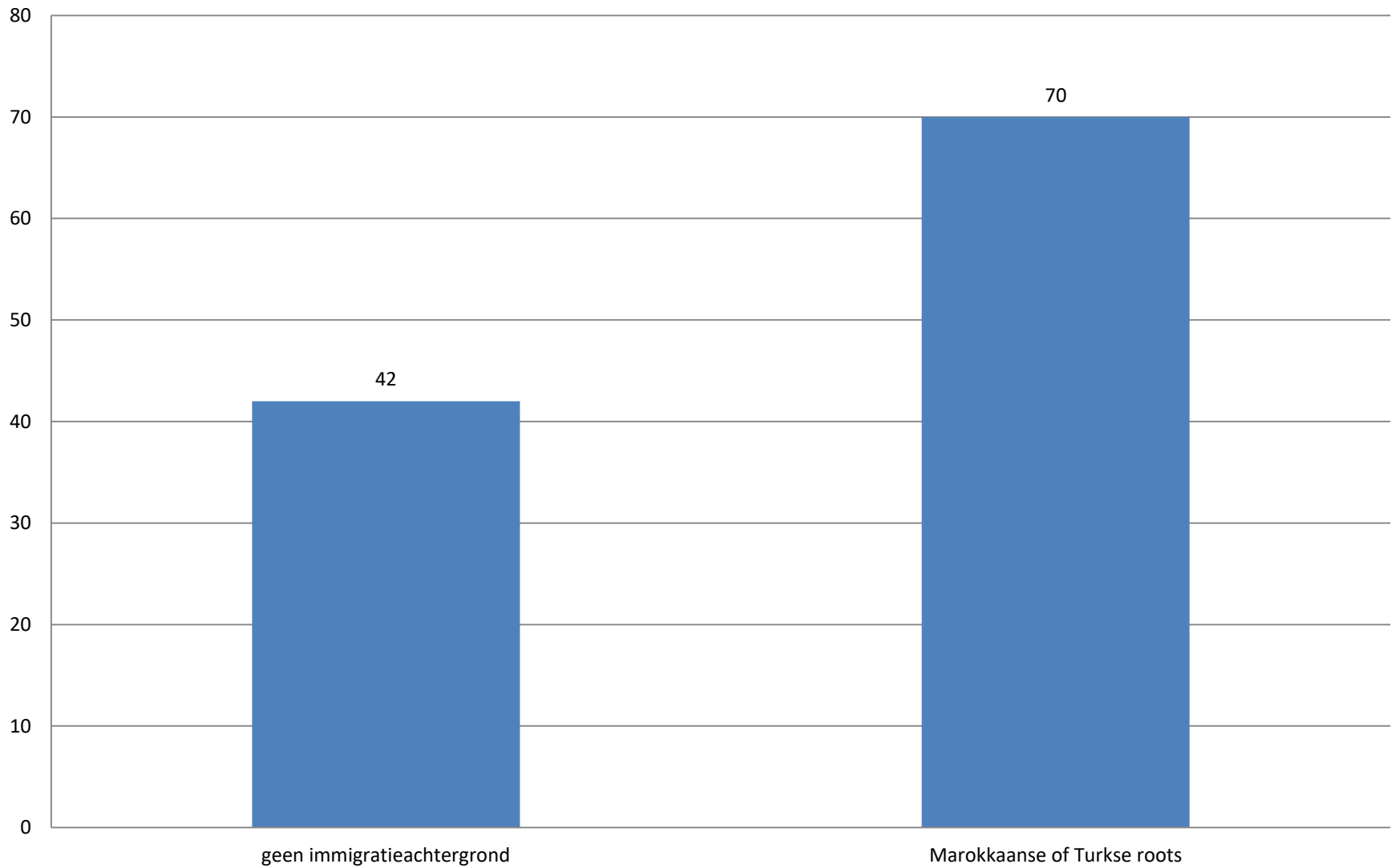
- Hoge 'achievement motivation' van minderheden (oa PISA 2015; Clycq, et al., 2014)

Figure 3.17 ■ **Difference in motivation to achieve, by immigrant background**
 Percentage of students who reported high motivation to achieve

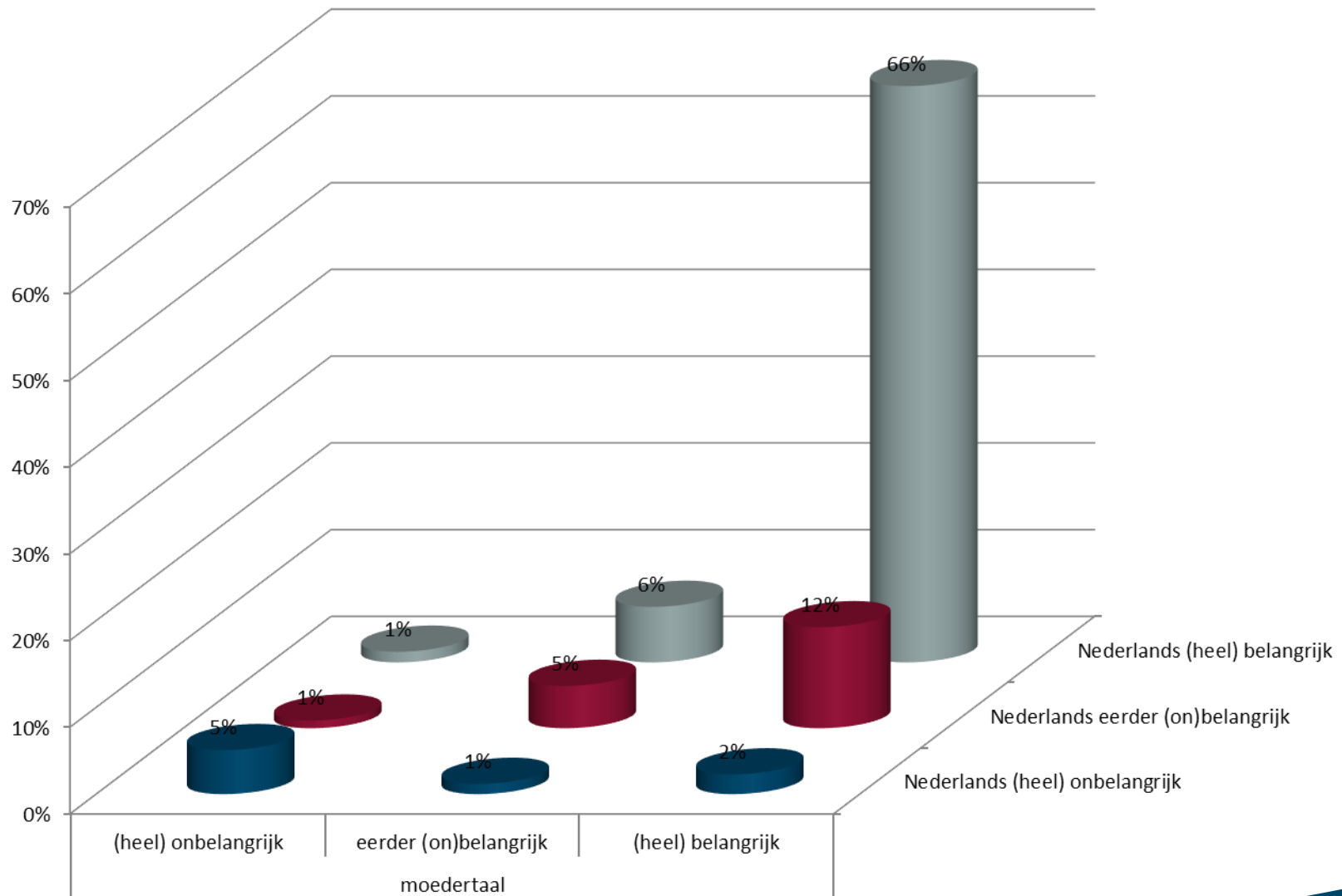
Ik wil goede punten halen op school (% helemaal akkoord)

(H)erkennen en grijpen van kansen

- Minderheden hechten zowel veel belang aan het Nederlands als aan 'eigen' taal (Clycq, et al., 2014)

Hoe belangrijk is het **voor jou** om je moedertaal / Nederlands te leren?

Maar hoe incorporeren?

- (Nog steeds) dominante denkbeelden dat 'thuis taal' en Nederlandse schooltaal niet kunnen samengaan

“Nochtans bij ons zijn we aan het werken aan een **taalproject**, dus er hangen nu slogans uit in de gangen van ‘hier spreekt men Nederlands’. Ik persoonlijk werk daar al jaren mee, ik doe da op een **ludieke manier**, zij moeten dus **twintig cent betalen** als zij dus geen Nederlands praten, **als ze dus Turks, euuuh Marokkaans praten, racistisch taalgebruik of denigrerend [praten], moeten zij betalen**. Ik vraag hun op voorhand, ga je daar mee akkoord, maar zo kan je ze op een speelse manier in de klas stimuleren om toch Nederlands te praten en dan steken we dat in een envelopke en **daarna gaan ze daar kebab mee gaan eten over de middagpauze als dat voldoende is. Ik vind dat ge dan terug naar hun eigenheid gaat met kebab, Belgen moeten een frietje halen.**” (Leerkracht secundaire school) (Clycq, et al., 2014)

Interviewer: “Maar **in de school is Nederlands de voertaal?**”

Directeur J: “Jaja. Altijd behalve in de lessen Frans, Engels en Duits.”

Interviewer: “En op de speelplaats?”

Directeur J: “Ja, maar dat gebeurt echt, allee ik heb het nog nooit gehoord en ik kom toch wel wat op de speelplaats. Ik heb ook van de studiemeester nog nooit gehoord van ahja euh dat is eigenlijk euh; **ik ben voetbalscheidsrechter en ook in het voetbal is het zo dat als iemand mij in een vreemde taal aanspreekt dat ik een gele kaart moet trekken.** Want hij kan mij beledigen, ik versta het niet. Eigenlijk is dat hier ook zo. Iemand die stel **in het Arabisch** tegen u zal beginnen schelden of iets zeggen en je verstaat het niet, **dan zou die ook een sanctie krijgen.** Dus de speelplaatstaal is ook het Nederlands, heel de schooltaal.” (Directeur secundaire school) (De Cock, 2019)

Maar hoe incorporeren?

- (Nog steeds) dominante denkbeelden dat hoge islamitische religiositeit een obstakel lijkt (Nouwen, et al., 2019)
- Maar islamitische studenten hebben (erg) hoge onderwijsaspiraties en -doelen, maar ervaren minste steun van leerkrachten
- De potentiële hulpbronnen van ‘thuisstaal’, religie, e.d. worden onvoldoende (h)erkend en gevaloriseerd in reguliere scholen

Belang van 'multicultureel' onderwijs

- Een 'en-en' verhaal: 'multicultureel' onderwijs verhoogt prestaties en verbondenheid voor 'minderheden' en geen negatieve impact op leerlingen zonder immigratieachtergrond (Celeste, et al., 2019)
- Maar: over het algemeen weinig interesse bij leerkrachten in (extra) vorming en weinig incorporatie in het curriculum of de lespraktijk (Agirdag, et al., 2016; Talis, 2019)

Te verwachten gevolg: bottom-up initiatieven?

- Sterke focus op succesvol zijn in bredere samenleving
- Zoektocht van ouders naar institutionele ondersteuning bij opvoedings- en onderwijsprocessen
- Zoektocht naar 'en-en' onderwijs?

In de toekomst wil ik er meer aandacht aan besteden om **hen toch het meest elementaire van de Italiaanse taal te leren**. Want het is toch wel heel belangrijk... als ik dat zie bij mijn moeder, als ... **mijn moeder praat heel heel weinig Nederlands en dan merkt ge toch dat ze moeilijk met elkaar kunnen communiceren bijna**. Dat is toch wel jammer hè. **Dat zou toch eigenlijk niet mogen**.

(man, Italiaanse immigratieachtergrond, 37 jaar)

De communicatie met mijn ouders is soms echt een probleem, vooral bij mijn jongste zusje. Zij wil soms echt zo dingen vertellen aan mijn mama, zo over 't school en zo, maar dat gaat dan niet. **Want zij spreekt echt niet zo goed Chinees.** En dat vindt mijn moeder dan zo spijtig, want zij wil dan echt luisteren naar R's verhalen, maar ja... haar Nederlands is ook niet zo goed. Dus...**En daarom wou mijn moeder ook dat wij naar de Chinese school gingen.**

(leerlinge, Chinese immigratieachtergrond, Antwerpen, ASO)

Te verwachten gevolg: bottom-up initiatieven?

- Onderwijs in 'eigen taal en cultuur' zoals iedereen?
- Oprichting van weekendscholen, islamitische scholen e.d. ter compensatie van gebrek aan multicultureel onderwijs?

Te verwachten gevolg: 'nieuwe' identiteiten?

- Meer diepgaande gevolgen op identiteitsontwikkeling
- De Vlaamse (en Belgische) identiteit is weinig aantrekkelijk voor minderheden ... maar is dat een probleem?
- Zoeken naar nieuwe 'en-en' identiteiten?

Nieuwe vormen van verbondenheid?

(Erg) sterk	Europese identiteit	Stads- identiteit (Antwerpen)	Belgische identiteit	Vlaamse identiteit
Leerlingen zonder migr.	58,8%	76,3%	79,6%	75,8%
Leerlingen met Marokkaanse migr.	45%	53,7%	39,6%	29,9%
Verschil	13,8%	22,7%	40%	45,9%

Topprioriteit

- Ondersteunen van de leerkracht als ‘verschilmaker’ – met name voor kwetsbare jongeren
- Aandacht voor de impliciete en expliciete identiteitsprocessen in scholen
- Erkenning van en inspelen op behoeften van ouders en jongeren met een immigratieachtergrond, die vaak erg gelijkaardig zijn aan die van ouders en jongeren zonder immigratieachtergrond

Referenties

Agirdag, O., Phalet, K., and Van Houtte, M. 2016. "European identity as a unifying category: National vs. European identification among native and immigrant pupils." *European Union Politics* 17 (2): 285-302. doi: 10.1177/1465116515612216.

Agirdag, O., Merry, M. S., & Van Houtte, M. (2016). Teachers' understanding of multicultural education and the correlates of multicultural content integration in Flanders. *Education and Urban Society*, 48(6), 556-582.

Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso books.

Celeste, L., Baysu, G., Phalet, K., Meeussen, L., & Kende, J. (2019). Can school diversity policies reduce belonging and achievement gaps between minority and majority youth? Multiculturalism, colorblindness, and assimilationism assessed. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 0146167219838577.

Clycq, N., Timmerman, C., Van Avermaet, P., Wets, J. & Hermans, P. (2014). Oprit 14: Naar een schooltraject zonder snelheidsbeperkingen. Gent: Academia Press.

Clycq, N. (2017). 'We value your food but not your language': Education systems and nation-building processes in Flanders. *European Educational Research Journal*, 16(4), 407–424.

Clycq, N., Driezen, A. & Verschraegen, G. (in review) The importance of (sub)national and supranational identity in ethnic diverse urban schools: studying the identities of minority and majority students taking into account the impact of teacher support and perceived discrimination (in review).

Crul, M. 2016. "Super-diversity vs. assimilation: how complex diversity in majority–minority cities challenges the assumptions of assimilation." *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42 (1): 54-68. doi: 10.1080/1369183X.2015.1061425.

De Cock, K. (2019) Management van identiteit en diversiteit in Antwerpse secundaire scholen. Een kwalitatief onderzoek naar de motieven en strategieën van schoolleiders . Master thesis. University of Antwerp.

Referenties

Fleischmann, F. and Phalet, K. 2016. "Identity Conflict or Compatibility: A Comparison of Muslim Minorities in Five European Cities." *Political Psychology* 37 (4): 447–463. doi: 10.1111/pops.12278.

Green A. (2013) Education and State Formation. In: Education and State Formation. Education, Economy and Society. Palgrave Macmillan, London.

Jenkins, R. (2014). *Social identity*. Routledge.

Nouwen, W., Van Caudenberg, R., & Clycq, N. (2019). The role of religiosity in students' perceptions of student-teacher relations, school belonging and valuing of education. In *Radicalisation: a marginal phenomenon or a mirror of society?/Clycq, Noel [edit.]; et al.* (pp. 117-152).

Piquera, E., Clycq, N., & Timmerman, C. (2018). Creating bonding social capital: the case of the Polish community school in Flanders. In *Migration and integration in Flanders: multidisciplinary perspectives/Timmerman, Christiane [edit.]; Clycq, Noel [edit.]; Levrau, François [edit.]; Praag, Van, Lore [edit.]; Vanheule, Dirk [edit.]* (pp. 173-195).

Teney, C., Hanquinet, L. and Bürkin, K. 2016. "Feeling European: an exploration of ethnic disparities among immigrants." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 42 (13): 2182-2204. doi: 10.1080/1369183X.2016.1166941.

Van Aert, C. (2019). Een kwantitatief onderzoek naar de invloed van Vlaamse identiteitsconstructies van leerkrachten op hun visie op meertaligheid en de religieuze achtergrond van moslimjongeren in het onderwijs. Master thesis. University of Antwerp.

Vervaeke, R., D'hondt, F., Van Houtte, M., & Stevens, P. A. (2016). The ethnic prejudice of Flemish teachers: The role of ethnic school composition and of teachability. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 22(4), 552.

Wimmer, A. (2012). *Waves of war: Nationalism, state formation, and ethnic exclusion in the modern world*. Cambridge University Press.